
Markus Jääskeläinen

Tanssia, kirjoitusta

I

En ole koskaan ymmärtänyt, että kirjoittaminen voi olla helppoa. Kadehdin ihmisiä jotka julkaisevat kirjan joka vuosi. Kirjoittavat runon päivässä. Minulle kirjoittaminen on odottamista, tyhjyyteen vajoamista, epätoivoon totuttautumista. Ajattelen jokaisen runon jäävän viimeiseksi. Pelkään totuuden paljastuvan. Etten ole runoilija. Kiitän jumalaani kun pitkästä hiljaisuudesta jälleen ilmestyy lause, sana. Kirjoitan sen tietokoneen näytölle, jään odottamaan seuraavaa.

Runous on ystävä jonka kädestä pitää kun ei ole ketään muuta. Usein ei ole.

Kirjailijoiden junamatkalla Euroopan halki en kirjoittanut yhtään runoa. Ei tarvinnut. Pidin monen ihmisen kädestä, suutelin Euroopan palavia huulia. Ennen kaikkea: tanssin. Ajattelin kirjoittamista kuin kadonnutta kotimaata, en halunnut palata. Tanssista oli tullut isänmaa.

Mutta palasin, olen kotona jälleen. Vai olenko?

Matkasta on kulunut kuukausi. On ollut aikaa ajatella, olla yksin. Runoja ei ole vielääkään syntynyt. On tullut uudenlainen yksinäisyys: heimonsa menettäneen soturin ikävä. Nämä ihmiset, junat, hotellit, kiire ja väsymys olivat kotini puolentoista kuukauden ajan. Lyhyt

aika. Tarpeeksi pitkä menettää sydämensä, kuolla, muuttua toiseksi ihmiseksi.

Minun matkani ei alkanut alusta. Olin ollut tien päällä seitsemän kuukautta Literaturexpress-junan viheltäessä Lissabonin Apollonia-aseman laiturilla. Olin harkinnut hetken etten osallistuisi matkaan ollenkaan. Olin kyllästynyt liikkumiseen, jatkuvaan uuden näkemiseen.

Mutta uteliaisuus voitti. Ja velvollisuudentunto.

En ole katunut.

Asuimme Lissabonissa hulppeassa hotellissa, jonka muita asukkeja olivat rikkaat japanilaiset turistit ja kongressimatkoilla kiertävät poliitikot. Ajoin hotelliin taksilla halvasta hostellista, jossa olin pari viikkoa majoillut ennen kirjallisuuskierroksen alkua. Hotelli sijaitsi kaukana keskustasta, mutta kaupunkiin pääsi bussilla. Istuin huoneeni leveällä ikkunalaudalla, puhuin kännykästäni Suomeen, tarkkailin altaan reunalla ruskettuvia nuoria naisia.

Lissabonissa tutustuin tanskalaiseen runoilijaan Nicolaj Stocholmiin. Hänen kanssaan tarkastimme matkan ensimmäisen diskon. Joimme absinttia fadoravintolassa, muistelimme Strindbergiä joka oli aineen suurkäyttäjä, menettänyt järkensä. Baarimikko kaatoi lasin pohjalle kaakaolikööriä ja sen päälle läpinäkyvää myrkkyä. Ihmeellistä oli etteivät juomat sekoittuneet toisiinsa vaan pysyivät erillään – kuin vanhat aviopuolisot. Juoma sytytettiin palamaan ja imaistiin pillillä sisuksiin. Juomisessa ei vitkuteltu.

Lissabonissa tutustuin myös ruotsalaiseen runoilijaan Håkan Sandeliin ja tanskalaiseen kirjailijaan Lotte Inukiin. Hollantilaisen kirjailijan Mariet Meestersin kanssa muistelimme Intiaa. Lotte kertoi

harrastavansa tarot-korttien lukemista ja olevansa kasvissyöjä. Håkan söi ainoastaan kalaa.

Minunlaisiani ihmisiä! Olin myyty.

Lissabonissa nämä nyt niin tutut ihmiset olivat vielä outoja pelottavia kasvoja. Tunsin etukäteen ainoastaan suomalaiset kirjailijat Anita Konkan ja Anni Sumarin, heidätkin lehtikuvista. Arastelin Sumarin näkemistä, jonka kirjasta olin pari vuotta aiemmin kirjoittanut vähemmän maireasti. Näin hänet hotellin aulassa yhdessä Konkan kanssa. Lähestyin kaksikkoa rohkeasti, lähetin rukouksen jonnekin hotellin ylimmäisiin kerroksiin.

En saanut nyrkkiä palleaani.

Esittäydyimme kuin sivistyneet ihmiset, kysyimme kuulumiset, sain Annilta ystäväni Suomesta lähettämän paketin. Anitan punaiset hiukset hehkuivat kuin onnellinen hiillos.

Valtakunnassa kaikki hyvin.

II

Matkan ensimmäisistä päivistä, viikoistakin, jää eniten mieleen. Kun ei vielä tunne ketään, ei ole ehtinyt muodostua rutiinia. Ensivaikutelmat naurattavat jälkeen päin, kun on tutustunut, oppinut tuntemaan. On ollut väärässä, mutta ei halua luopua kuvasta jossa arvelee kuitenkin piilevän totuuden. Ihmisestä näkee ensin sen mikä hän syvällä sisimmässään on. Sitten pikkuhiljaa yksityiskohtien karttuessa kuva muuttuu. Siitä tulee huoliteltu ja harjoiteltu. Sellainen kuin katseen kohde kuvan haluaa olevan. Sellainen kuin hän luulee olevansa. Tai ehkä kuva on koko ajan oikea, yhtä totuutta ei ole, ih-

minen on kuin janus, maailmankaikkeuden loputtoman mutaation pienoismalli.

Literaturexpress-matkalla ensivaikutelmia sai sulatella koko ajan. Olosuhteet muuttuivat, kasvojen ilmeet vaihtelivat väsymyksestä euforiaan. Tajuttiin pian mikä oli tämän matkan todellinen tarkoitus meille, kirjailijoille: ystäväystyä, rakastaa, löytää yhteinen henki.

Suomessa puhuttiin 1920-luvulla kirjallisuuspiireissä paljon Eurooppaan menemisestä, "ikkunoiden aukaisemisesta" Eurooppaan. Silloin oltiin romanttisen innostuneita Euroopan tulevaisuudesta, ei ollut vielä koettu keskitysleirejä.

Nykyajan lapselle Eurooppa on interrailreissujen väsyneitä asemia, jugoslavalaisen junan pöyinen lattia johon yrittää nukahtaa tupakansavun, riitelevien maatyöläisten äänen alle kello kaksi aamulla, Pariisin surkean kalliita ravintoloita, niiden olematon palvelu, Lontoon levykauppojen keräilytaivas, Prahan ensimmäisten vapauden vuosien hymyilevät sotilaat.

Jokainen sukupolvi rakentaa menneisyytensä omien kliseittensä raunioille. Minä olin pettynyt Eurooppaan, vihainenkin: menneisyydelle, kristinuskolle, valkoiselle hybrikselle. En ollut ennen tätä matkaa käynyt Euroopassa melkein kymmeneen vuoteen. Matkani olivat suuntautuneet itään, vanhan eksoottisen kulttuurin kiihottavaan syliin. Ajattelin Euroopan tylsäksi, byrokraattiseksi, kuolleeksi maanosaksi johon ei kannattanut haaskata rahaa, muutamia elinvuosiaan.

Mutta vuosien ja kilometrien karttuessa huomaa ettei muidenkaan uskontojen ja maanosien perintö ole sen kummempi: hindut tappavat väärin perheisiin syntyneitä, muslimit hautovat salakähmäisiä maailmanvalloitus suunnitelmia, buddhalaiset munkit ylyttävät

maidensa kansalaisia tappamaan toisiaan... Ihmisen typeryyttä eivät valtioiden ja uskontojen rajat pidätte.

Olin kypsä palaamaan Eurooppaan, en odottanut siltä mitään. Koh-tasin kirjailijoita ja ihmisiä joiden tavallisuus tuntui erikoiselta. He tuntuivat kaikki, nuorimpia myöten, kokeneen paljon tuskaa ja yksinäisyyttä. Heidän kasvojensa rauhallisista piirteistä kuvastui jotain sellaista mitä mikään ulkokohtainen uskonnollinen, poliittinen tai muu ideologia ei voinut antaa: omanarvontuntoista nöyryyttä.

Kirjoittaminen, elämän muuttaminen kirjaimiksi; se oli se henki.

(Heti on huomautettava ettei hyvää asiaa pilaa mikään niin helposti kuin mahtipontinen ylevyys. Siksi kirjoitan että suuri yhteinen totuus oli tunne, tunnustelua. Se oli vitsi, nauru, satunnaisen yhteisymmärryksen valo. Ja alkoholia, tanssia, veljellinen katse madridilaisen undergrounddiskon luihin uppoavassa rytmissä, hengityksessä.)

Aika on muuttunut sillä tavalla ettei kirjallisiinkaan idoleihin voi enää luottaa. Tulevaisuus ei ole romanttinen uni. Se on se mitä teemme ja kirjoitamme nyt. Panin mieleeni ohikiitävän ajatuksen: erilaisuus on toivo. Ennen toista maailmansotaa pystyttiin vielä haaveilemaan yhdestä tulevaisuudesta. Nykyajan näyt ovat toisiinsa limittyviä, orgaanisia kokonaisuuksia kuin metsä, kasvi joka reagoi jokaisella osallaan yhden osan kärsimykseen.

Sellaisia unia ei voi kesyttää.

III

Aamulla herää kuitenkin. Hotellivirkailija soittaa huoneen puhelimeen, kellon viisarit ovat terhakkaasti pystyssä, juna lähtee puolentoista tunnin päästä, 7.30. En harjaa hampaita, tungen vaatteet

lihavaan laukkuuni, tilaan hissin, laskeudun maan tasalle pää yhä pilvessä, vartalo väsymyksestä turtana. Nukkuisin junassa, en keskustelisi kirjallisuudesta, katselisi ikkunasta. En tänään.

Mutta uni ei päässyt junassakaan levittämään lonkeroitaan jäsenteni vihreitä rikkaruohoja kasvaville umpikujille. Matelimme metallisten pyöriemme päällä kohti Venäjää, Itä-Europan yhteistä menneisyyttä. Pelko oli yhtäkkiä todellisuutta jälleen. Jättiläisen varjo kaatui raiteille kuin humalainen karhu. Neuvostovalta ei ollut unohtunut entisten itäisten satelliittivaltioiden kansalaisilta, joiden eleet, ilmeet muuttuivat sitä hermostuneemmiksi mitä lähemmäksi rajaa saavuimme. Odotimme kivikasvoisia, likaisenvihreisiin univormuihin pukeutuneita rajavartijoita, sormeilimme passejamme, koskettelimme viisumejamme. Äänet vaimenivat, keskustelu tyrehtyi. Kukin oman päänsä hiljaisuudessa, aika kuin limainen joki, ennakkoluulojemme paksu kasvusto kummallakin rannalla. Pimeyden sydämen lyönnit hetki hetkeltä lähempänä.

Venäjä oli ensimmäinen todella erilainen maa matkallamme Euroopan halki. Se näytti kultaiset hymyilevät hampaansa saapuessamme Kaliningradin rautatieasemalle. Torvisoittokunta puhkui virallista sävellystä, ilotulitteet paukkuivat, sähisivät, muodostivat hyvin hallittuja valokaaria.

Mutta heti asemalta poistuessamme näimme toisen kuvan, kiillon kuoren alta irvistävän likaisuuden ja köyhyiden. Kommunismi oli kukistunut, mutta markkinatalouden joulupukki oli jakanut tälle maisemalle hyvin vähän lahjojaan.

Se jakoi meidät. Jotka kummastelimme tulevaisuutta, jota ei tuntunut löytyvän. Ihastelimme venäläistä lahjakkuutta, joka liukui yllemme

sinfoniaorkesterin sävelin ränsistyneen kirkon parvelta, viuhahti kasvoillamme teini-ikäisen ballerinan säärien kaarella.

Klassista, ikuista.

Mutta ristiriitojen maa: häkellyttäviä mahdollisuuksia, kammottavaa tuhlausta, vilpistöntä ylpeyttä. Venäjä jätti mieleen hämmennyksen: hyviä neuvoja jotka tulivat ja menivät, viisautta jota ei tehnyt mieli jakaa. Kysymyksiä, kysymyksiä. Joihin ei ollut vastausta. Vain aika – joka Venäjälläkin kulkee eteenpäin.

IV

Kertomus on melkein lopussa. Kahdeksantoista kaupungin läpi taivallettuamme laskeuduimme Berliiniin. Asema oli jälleen kerran juhlijointa täynnä. Suomen radio haastatteli tuntematonta runoilijaa, joka oli hetken paistatellut kollegialisen onnen hehkussa, ollut osa hajoamaan tuomittua yhteisöä. Hän tunsis sisällään haikeuden johon eivät villi tanssi, suutelevat huuletkaan tuoneet helpotusta. Hän kysyi itseltään mitä oli matkalta saanut. Kokemuksia, muistoja? Kiinnostuksen yhteiseen Eurooppaan? Kyllä. Oivalluksen kansalaisten aloitekyvyn ja vapauden merkityksestä valtioiden hyvinvoinnille; kirjailijoiden oikeudesta viihdyttää ja räksyttää, kuseksia poliitikkojen varpaille? Kyllä.

Mutta ennen kaikkia yleviä hehkilökohtaisia julkilausumia hän oli löytänyt tanssin. Se oli kuin flirttiä pimeyden kanssa johon uni rohkeimmankin pään joka yö upottaa. Tuntemattoman rytmin hyväilemistä, pelkojen kirjoittamista lattian palavalle paperille, tekstin joka on liikettä. Hänen sisällään kiemurteli tanssinjumala Šiva. Hän oli murtanut jalkansa tanssin pyörteessä, mutta ei tuntenut kipua enää. Kipu tulisi seuraavana päivänä. Ja yksinäisyys jolla ei ollut enää kovin paljon väliä.

Matka on päättynyt, tanssi jatkuu. Kirjailijat matkustavat kotiin, ryhtyvät kirjoittamaan. Tämäkin runoilija istahtaa koneensa eteen, taistelee metaforaa vastaan joksi juna, maisemat, hehku, väsymys ovat taantumassa. Myrskyävä yö on taittunut koleaksi, pimeäksi aamuksi, tupakat loppuneet. Ensimmäinen tavarajuna kohisee Turun satamaan, tyhjentää lastinsa laivoihin jotka liittävät Euroopan suureen, pieneen maailmaan.

Kirjoittaja on tehnyt työnsä, uusi matka alkanut.

Turku, Suomi, 13.10.2000